

**ПРОПОЗИЦІЇ НДІ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ  
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАПРН УКРАЇНИ  
ДО ПРОЄКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ  
«ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ  
«ПРО НАУКОВУ І НАУКОВО-ТЕХНІЧНУ  
ДІЯЛЬНІСТЬ»**

Пропонуємо наступні зміни (доповнення) до нової редакції Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність»:

1. На підставі аналізу ст. 14 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» та відповідних положень Horizon 2020, виявлено, що поняття «національний науковий центр» та «велика дослідницька інфраструктура» не є ідентичними або тотожними, адже для надання цих статусів застосовуються зовсім різні підходи з використанням різних показників (унікальність обладнання, науковий масштаб та визнання, важливість та актуальність для держави – у першому випадку; вартість активів – у другому випадку), тому вважаємо недоцільним введення терміну «велика дослідницька інфраструктура» шляхом внесення змін до статті 14 (Національний науковий центр).

*Коментар.* Для прикладу, у Чеській Республіці велика інфраструктура була визначена як унікальна науково-дослідна установа, включаючи її надбання та пов'язані з нею інвестиційні витрати та витрати на забезпечення її діяльності, які є суттєвими для комплексних досліджень та розробок з великими фінансовими та технологічними вимогами, і які затверджені Урядом Чеської Республіці, та створені однією дослідницькою організацією для використання іншими дослідницькими організаціями.

Законом №130/2002 Sb «Про підтримку досліджень, експериментального розвитку та інновацій із державних фондів та про внесення змін до деяких суміжних актів», було започатковано спеціальний правовий інструмент для фінансування науково-дослідної інфраструктури.

У 2010 році була видана перша Дорожня карта великих інфраструктур Чеської Республіки відповідно до структури Дорожньої карти Європейського стратегічного форуму з дослідницької інфраструктури (European Strategy Forum on Research Infrastructures ) (ESFRI) з оновленням у 2011 році. Значення, надане дослідницькій інфраструктурі, було ще більше підкреслено, оскільки в результаті були подані індивідуальні пропозиції щодо фінансування великих інфраструктур, прийняті урядом Чеської Республіки.

Таким чином термін «велика дослідницька інфраструктура» присутній у нормах ЄС з метою додаткового регулювання. Якщо українські дослідницькі інфраструктури будуть відповідати вказаним нормам, то вони отримують таке додаткове регулювання та можливі переваги незалежно від включення терміну «велика дослідницька інфраструктура» до Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність».

**2.** Вважаємо необхідним доповнити *Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» статтею 16 у наступній редакції:*

«Стаття 16. Види дослідницьких інфраструктур та їх функціонування

Дослідницькі інфраструктури поділяються на: локально розташовані та розподілені (організована мережа ресурсів) (за територіальністю); цифрові та матеріальні (за формою існування); державні або приватні (за формою власності), а також можуть входити до міжнародних мереж. До дослідницьких інфраструктур належать центри колективного користування науковим обладнанням, національні наукові центри, державні ключові лабораторії, наукові об'єкти, що становлять національне надбання.

Локально розташована дослідницька інфраструктура – це сукупність засобів, ресурсів та пов'язаних з ними послуг, які належать науковим установам (їх підрозділам), закладам вищої освіти (їх підрозділам), що використовуються суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності для проведення фундаментальних досліджень, прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, надання науково-технічних послуг, проведення наукової і науково-технічної експертизи, підготовки ка-

дрів, незалежно від відомчого підпорядкування та форми власності, яка має локалізоване або близьке географічне розташування.

Локально розташована дослідницька інфраструктура може приєднуватися до розподіленої дослідницької інфраструктури, в цьому разі вона набуває статусу складової розподіленої дослідницької інфраструктури, що повинно бути відображено в Реєстрі об'єктів дослідницької інфраструктури.

Розподілена дослідницька інфраструктура - це організована на підставі договору або статуту мережа засобів, ресурсів та пов'язаних з ними послуг, які належать науковим установам (їх підрозділам), закладам вищої освіти (їх підрозділам), що використовуються суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності незалежно від відомчого підпорядкування та форми власності, для проведення фундаментальних досліджень, прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, надання науково-технічних послуг, проведення наукової і науково-технічної експертизи, підготовки кадрів.

Усі учасники розподіленої дослідницької інфраструктури мають право доступу до неї у будь-якій точці доступу.

До цифрової дослідницької інфраструктури можуть відноситися як локальні так і розподілені дослідницькі інфраструктури. Основними критеріями визначення цифрової дослідницької інфраструктури є відсутність фізичного доступу та здійснення приєднання користувачами із власного обладнання.

Порядок створення та умови діяльності цифрової дослідницької інфраструктури відповідають матеріальним інфраструктурам.

Об'єкти дослідницької інфраструктури — ресурси, до яких відносяться наукове устаткування та обладнання, набори приладів; ресурси, що базуються на знаннях (віварії, колекції, архіви, депозитарії або банки даних наукової інформації, бібліотечні ресурси); інфраструктура, заснована на технології комунікацій (грід, комп'ютери, програмне забезпечення і мережевий зв'язок); наукові об'єкти, які належать на праві власності або господарського відання науковим установам, закладам вищої освіти, виробничим підприємствам, їх об'єднанням та науковим підрозділам незалежно від відомчого під-

порядкування та форми власності; *об'єкти, що становлять національне надбання.*

До суб'єктів дослідницької інфраструктури належать суб'єкти наукової та науково-технічної діяльності, які перелічені у ст. 4 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Об'єкти дослідницької інфраструктури належать суб'єктам дослідницької інфраструктури на праві власності, господарського відання, оперативного управління.

Суб'єкти дослідницької інфраструктури можуть бути юридичними особами, які не використовують об'єкти без їх виокремлення з майнового комплексу. До таких суб'єктів відносяться національні наукові центри та державні ключові лабораторії. Суб'єкти дослідницької інфраструктури можуть виокремлювати окремі об'єкти, на основі яких утворюються в тому числі центри колективного користування науковим обладнанням, підрозділи юридичної особи, в яких можуть обліковуватися державні ключові лабораторії.

*Коментар щодо визначення категорій «об'єкт» та «суб'єкт» дослідницької інфраструктури.* Поняття об'єкти дослідницької інфраструктури надано у статті 16 Державний реєстр наукових об'єктів, що становлять національне надбання проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», у якій не згадуються *об'єкти, що становлять національне надбання.*

Оскільки до елементів дослідницької інфраструктури відносять центри колективного користування науковим обладнанням, національні наукові центри, державні ключові лабораторії як суб'єкти, структури унікального характеру, у тому числі наукові об'єкти, що становлять національне надбання, як об'єкти дослідницької інфраструктури, то доцільно у цьому законопроекті ввести категорію **«суб'єкти дослідницької інфраструктури»**.

**3.** В Україні поняття «кластер» законодавчо не врегульовано. Будь-які згадки про «кластер» в нормативно-правовій базі, включаючи закони Верховної Ради України, а також концепції та стратегії Кабінету Міністрів України, зводяться до наступних.

Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р. визначає, що держава забезпечує реалізацію політики у сфері зайнятості населення шляхом розвитку *кластерів* народних художніх промислів.

Концепції Кабінету Міністрів України щодо Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 рр. (розпорядження №641-р від 28.08.2013 р.), щодо Загальнодержавної цільової економічної програми розвитку промисловості на період до 2020 р. (розпорядження №603-р від 17.07.2013 р.), щодо реформування державної політики в інноваційній сфері (розпорядження №691-р від 10.09.2012 р.) передбачають розроблення та виконання програм інтеграції суб'єктів малого і середнього підприємництва в національні та міжнародні інноваційні й *технологічні кластери*; визначення на законодавчому рівні поняття «кластеризація» та порядку фінансування кластерів; створення *інноваційно-виробничих кластерів* у високотехнологічних галузях; спрощення процедур утворення *інноваційних кластерів*. Ключовими об'єктами тут визначені інновації, а суб'єктами – суб'єкти малого і середнього підприємництва.

Метою та завданням Стратегії розвитку морських портів України на період до 2038 р., затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 11.07.2013 р. №548-р, є створення мережі кластерів у морських портах шляхом залучення приватних інвестицій.

Визначення кластера за своїм змістовним наповненням дуже близьке до поняття локальної дослідницької інфраструктури, яка, в свою чергу, входить до інноваційного кластеру.

Таким чином, виходячи з наведеного, кластером є сконцентрована на певній території група взаємопов'язаних організацій, які забезпечують повний цикл виробництва товарів та послуг, та інших організацій, які взаємодоповнюють один одного і посилюють конкурентні переваги окремих компаній і кластера в цілому.

Відповідно до запропонованої редакції проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» **локально розташована дослідницька інфраструктура** – це сукупність засобів, ресурсів та пов'язаних з ними послуг,

які належать науковим установам (їх підрозділам), закладам вищої освіти (їх підрозділам), що використовуються суб'єктами наукової та науково-технічної діяльності для проведення фундаментальних досліджень, прикладних наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, надання науково-технічних послуг, проведення наукової і науково-технічної експертизи, підготовки кадрів, незалежно від відомчого підпорядкування та форми власності, яка має локалізоване або близьке географічне розташування.

Таким чином, введення додаткового поняття «кластер» в цей законопроект є повністю недоцільно.

**Крім того, слід визначити, що** Угорщина, у Законі «Про правила функціонування та використання Національного фонду досліджень, розвитку та інновацій»,<sup>1</sup> щодо розуміння кластерів імплементувала норми Регламенту Комісії (ЄС) № 651/2014 від 17 червня 2014 р. «Про визнання деяких категорій допомоги сумісними з внутрішнім ринком із застосуванням статей 107 та 108 Договору»<sup>2</sup>. У цих двох нормативно-правових актах застосовується виключно термін «інноваційні кластери», які розуміються як структури чи організовані групи незалежних сторін (наприклад, новаторські компанії, малі, середні та великі підприємства, а також організації з дослідження та розповсюдження знань, некомерційні організації та інші пов'язані економічні суб'єкти), покликані стимулювати інноваційну діяльність шляхом просування, обміну засобами знаннями та досвідом, а також ефективного сприяння передачі знань, створення мереж, розповсюдженню інформації та співпраці між підприємствами та іншими організаціями кластеру.

Детального розкриття змісту та ознак інноваційних кластерів у цих нормативно-правових актах не здійснено. При цьому закріплено, що підтримка інноваційному кластеру може надаватися лише тій кластерній організації (юридичній особі), що експлуатує кластер.

**4.** Вважаємо необхідним доповнити *Закон України «Про наукову та науково-технічну діяльність» статтею 16-1 у наступній редакції:*

---

<sup>1</sup> <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1400380.kor>.

<sup>2</sup> [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3A0J.L\\_.2014.187.01.0001.01.ENG](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3A0J.L_.2014.187.01.0001.01.ENG).

## **«Стаття 16 - 1. Державні реєстри об'єктів дослідницької інфраструктури**

З метою організації та обліку об'єктів дослідницької інфраструктури створюється Державний реєстр об'єктів дослідницької інфраструктури та Державний реєстр об'єктів дослідницької інфраструктури, що становить національне надбання.

Державний реєстр об'єктів дослідницької інфраструктури, веде центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

Реєстри містять облік усіх видів дослідницьких інфраструктур, їх мереж.

Облік об'єктів дослідницької інфраструктури обов'язково повинен передбачати посилення на код ЄДРПОУ юридичної особи, на балансі якої знаходиться об'єкт дослідницької інфраструктури, в тому числі, якщо об'єкт закріплено за підрозділом такої юридичної особи.

Положення про порядок організації та ведення Державного реєстру об'єктів дослідницької інфраструктури затверджується Кабінетом Міністрів України.

2. З метою збереження унікальних об'єктів дослідницької інфраструктури, що становлять національне надбання (колекцій, інформаційних фондів, дослідних установок та обладнання, а також заповідників і дендропарків, наукових полігонів тощо), які мають виняткове значення для вітчизняної та світової науки, створюється Державний реєстр об'єктів дослідницької інфраструктури, що становить національне надбання.

Об'єкт дослідницької інфраструктури, що становить національне надбання, – це унікальний об'єкт, що не піддається відтворенню, втрата або руйнування якого матиме серйозні негативні наслідки для розвитку науки та суспільства.

До об'єктів дослідницької інфраструктури, що становлять національне надбання, можуть бути віднесені:

- 1) унікальні об'єкти музейних, архівних фондів, колекції, особливо цінні та рідкісні видання, інші пам'ятки історії та культури;
- 2) інформаційні фонди;

3) дослідні установки, обладнання, полігони;

4) природні та біосферні заповідники, національні природні парки, заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, інші природні території та об'єкти, штучно створені об'єкти природно-заповідного фонду, що потребують підтримки, не передбаченої Законом України «Про природно-заповідний фонд України», або їх окремі частини, зокрема ботанічні, зоологічні, мікробіологічні та інші колекції;

5) інші унікальні наукові об'єкти.

3. Державний реєстр об'єктів дослідницької інфраструктури, що становлять національне надбання, веде центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, у визначеному ним порядку.

Положення про порядок визначення об'єктів дослідницької інфраструктури, що становлять національне надбання, затверджується Кабінетом Міністрів України.

4. Рішення про надання науковому об'єкту статусу такого, що становить національне надбання, та про позбавлення його цього статусу приймає Кабінет Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності.

Науковому об'єкту надається статус такого, що становить національне надбання, з дня його включення до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання.

Фінансування заходів з утримання, збереження і розвитку наукових об'єктів, включених до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання, здійснюється за рахунок коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством.

5. Наукові об'єкти, включені до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання, не підлягають приватизації.

6. У разі реорганізації, ліквідації або приватизації установи, відповідальної за збереження наукового об'єкта, включеного до Дер-

жавного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання, для забезпечення його належного функціонування Кабінет Міністрів України приймає рішення щодо подальшого збереження такого об'єкта».

5. Вважаємо за доцільне частину 1 статті 42 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність» доповнити п. 12-1 наступного змісту:

«здійснює моніторинг діяльності суб'єктів та використання об'єктів дослідницької інфраструктури».

*Коментар.* Відповідно до Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року, затвердженої Розпорядженням КМУ від 14 квітня 2021 р. № 322-р заплановано створення Організаційного комітету з питань розвитку дослідницьких інфраструктур. Комітет є тимчасовим консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, утвореним з метою забезпечення координації заходів для проведення ідентифікації та систематизації існуючих дослідницьких інфраструктур, моніторингу ефективності їх діяльності.

З метою систематизації дослідницьких інфраструктур, оцінки їх сумісності з європейськими дослідницькими інфраструктурами та надання пріоритетного фінансування для їх подальшого розвитку Комітет розроблятиме Порядок формування переліку дослідницьких інфраструктур державного значення.

Відповідно до п. цього Положення МОН є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах освіти і науки, наукової, науково-технічної діяльності, інноваційної діяльності в зазначених сферах, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності.

Основним завданням МОН є, в тому числі, забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері здійснення держав-

ного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності.

МОН з метою організації своєї діяльності контролює діяльність підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління; організовує планово-фінансову роботу в апараті МОН, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку.

*Таким чином, виходячи зі змісту норм чинного законодавства та мети діяльності центральних органів виконавчої влади, більш доцільним є здійснення моніторингу об'єктів дослідницької інфраструктури МОН України. У такому випадку необхідно вносити зміни до Концепції Державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур в Україні на період до 2026 року.*

#### **Виконавці:**

К. В. Єфремова, к.ю.н., с.н.с., заступник директора з наукової роботи НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України;

О. В. Розгон, к.ю.н., доцент, провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України;

Д. І. Шматков, к. пед. н., доцент, старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України;

І. В. Подрез-Ряполова, к.ю.н., старший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України;

О. С. Головащенко, к.ю.н., с.н.с., провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України;

А. Т. Завадська, молодший науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України.